

Eminentissimi Ac Reverendissimi Domini, D. Joannis Baptistæ, Cardinalis De Luca, Theatrum Veritatis Et Justitiæ, Sive Decisivi Discursus

Ad Veritatem Editi In Forensibus Controversiis, Canonicis & Civilibus, in quibus in Urbe Advocatus, pro una partium scripsit, vel Consultus respondit ; Cum Indicibus Argumentorum, Causarum ac Rerum luculentissimis. Opus Tam Judicibus, Quam Causarum Patronis, atque omnibus in utroque Foro ...

Pars I. De judiciis & judicialibus. Hoc est de Sententia & re judicata, Executione, Attentatis, Judice, Notario, Advocatis, Procuratoribus, Expensis, & aliis ad materiam judiciorum. Pars II. Relatio Romanæ Curix forensis, ejusque Tribunalium, & Congregationum

**Luca, Giovanni Battista de
Coloniae Agrippinae, 1691**

Disc. XXV. De probatione juramentum, Et de diversis juramenti speciebus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74090)

trarias fortiores probationes pro qualitate facti, cuius potius, quam juris est ista quaestio, ideoque certam non habet regulam.

Atque in quadam facti contingentia, seu quaestione confinium inter duo loca dicebam, quod ubi probationibus hinc inde invicem colluctantibus vel se destruentibus, res omnino ambigua sit. praesumptio esse videtur pro pertinentia territorii intermedii aequaliter pro mensura populi utrobique viventis pro rata, seu cum debita proportione, non quod id perfecte concludant, sed ad effectum inducendi praesumptionem, quae coadjuvet probationes illius, cui ipsa assistat, ac debilitet probationes alterius cui resistat.

De probatione per iuramentum; Et de diversis iuramenti speciebus.

SUMMARIVM.

- 1 De magna vi, & operatione iuramenti, & de immutatione morum super eo.
- 2 Quare antiquitus tanta virtus, & operatio ei tributa sit.
- 3 Quod hodie transferit in quandam consuetudinem; ideoque non adeo ei deferendum.
- 4 Quomodo haec operatio debeat hodie regulari.
- 5 De pluribus iuramenti speciebus.
- 6 De iuramento liti decisivo seu purgativo & de eius antiqua operatione.
- 7 Quid hodie dicendum sit, & an illud sit in usu in criminalibus.
- 8 Quid in civilibus in quibus dicitur iuramentum pariti, aut iura, aut iuro.
- 9 De iuramento tertii quod rem non habeat, neque dolo deserit possidere.
- 10 De iuramento suppletorio.
- 11 Quando istud iuramentum facilius admittatur.
- 12 De iuramento praestando per creditorem immixtum in salvano super notula fructuum.
- 13 De iuramento in litem, quando, & quomodo illi fiat locus.
- 14 De iuramento confirmativo contractuum aliarumque dispositionum.
- 15 De eodem & quas operationes faciat.
- 16 De iuramento calumniae.
- 17 De eodem, & an eius omisio causet iudicium, & actuum nullitatem.
- 18 De iuramento fidei, seu assurancementis.
- 19 De iuramento praestando in susceptione munerum, & officiorum.
- 20 De iuramento praestando per administratores, vel Appaltatores rerum fiscalium.
- 21 De aliis ad materiam iuramenti.

DISC. XXV.

IN utroque jure, civili, & canonico magis vero in hoc posteriori, magna est vis, ac operatio iuramenti; Majoremque illam facit antiquorum Canonistarum, & Moralium sensus, vel pietas, adeo ut plura desuper habeantur, non parva volumina, quae ab uno, ac altero scriptorum genere desuper composita sint, pluresque habeantur quaestiones, inter utriusque fori ecclesiastici, & secularis, vel respectivè interni, & externi professores.

Verum (ut alibi pluries advertitur) sit de alienae.

& contract. disc. 260. & tit. de cred. disc. 116. & alibi. ob immutata tempora, immutatoque mores, de equivoco fortè Moderni redarguendi videntur, sub antiquorum fide, simpliciter ac indefinitè easdem operationes admittendo; Quamvis etenim apud Deum, omni tempore damnatus sit, ac peccaminosus perjurii reatus, quando scienter, ac dolosè sequatur; Attamen, morum, ac temporum diversitas, magnam desuper induxit immutationem, unde propterea, ex regula juris cessantis causa, sive cessantis rationis, quam plures effectus pro meo iudicio cessare videntur, ideoque erroneum est, cum antiquorum traditionibus non reflectendo ad casum circumstantias generaliter ac indefinitè procedere.

Antiquiori etenim tempore, cuius moribus atque tam leges, & Canones, quam primi Interpretes loquuti sunt, ad iuramenti interpositionem, non nisi raro, & ex magna causa, praevia consilii maturitate, ac effectuum exinde resultantium certioratione, deveniebatur; Tum ob graves poenas corporales, quibus de perjurio convictus subiacebat, & praesertim, juxta aliquarum regionum mores illam amputationis manus dexterae, eod. disc. 116. Tum etiam ob magnam infamiae notam, quam non quidem juris tantum, ac idealiter, ut hodie incurrit Moderni tradunt, sed de facto in hominum, ac populorum opinione; Unde propterea ratus erat huiusmodi reatus incursum, magnaeque de consequenti rationabiliter erant iuramenti, ita solemniter, ac maturè praestiti operationes.

Hodie verò ob nimium frequentem illius usum, id in abusum transivisse rectè dici potest, dum in quolibet levi actu, pro Notariorum stylo, vel formulario, sive per clausulis apponi solitis, illud interponitur, adeo ut ipsi iurantes, neque sciant, neque cogitent, quid agant, unde propterea, neque peccare credunt, nullaque de facto infamia, vel turpitudinis nota incurratur; Et per consequens rectè intrare videtur praesatum argumentum à cessante causa seu ratione; Non quidem, ut omnino iurandi religio contemni valeat, vel quod seculari potestati concedendum sit, illi directè derogare, vel dispensare; cum ea, quae genericè desuper in iure praesertim canonico statuta sunt, utpotè ratione peccati, ac reatus apud Deum disposita, etiam hodie, omnique tempore vigeant; Sed ut ad huiusmodi temporum, ac morum differentiam reflectendum sit pro congrua applicatione.

Nimium etenim improbabile videtur pro reatu, etiam ad effectus civiles, culpabiles ac punibiles illos reddere, qui nunquam peccare, vel delinquere cogitarunt; Ac propterea, pro facti qualitate, huiusmodi operationum applicatio regulanda videtur, inspecta scilicet principaliter earum ratione (ut homines, tanquam animalia rationalia decet) non autem, quocumque rationis usu, vel discursu neglecto, brutali more, cum solis praedecessorum vestigiis procedere, illaque insequi, non reflectendo, quod ipsi attentam suorum temporum conditione, atque huiusmodi operatione, vel ratione vigente, bene huiusmodi semitas calcarent, quas hodie non nisi ad limites earum cause, vel rationis simpliciter calcare erroneum est, ac irrationabile, infra disc. 35. & in relatione Curia ubi occasione agendi de Rotas, agitur de modo iudicandi disc. 32.

Plures itaque iuramenti species in iure habentur; Sive plures sunt causa, vel occasiones, ob quas iuramentum, quod idem ac unicum est, praestari solet, ideoque illud diversa recipit vocabula; Aliud enim est iuramentum, quod decisivum dicitur; Aliud verò quod suppletivum; Aliud quod confirmativum

mativum seu approbativum actus aliàs invalidi, quod fidei etiam dici solet; Aliud quod in litem dicitur; Aliud quod calumnia appellatur; Et aliud quod est solemnitas, seu veritatis indicativum, de his speciebus DD. quide hæc materia formiter tractant, & præsertim Seraphin. Mancin. Gutier. & Del. Bene.

Quatenus pertinet ad primam speciem, quæ est una de speciebus probationis, atque subjectam materiam percutit; Juramentum decilivum, quod alias purgativum nuncupari solet, pro diversa causarum, vel judiciorum qualitate, ut scilicet in civilibus prius, in criminalibus autem posterius vocabulum, à Præciticis adhibeatur, illud est, quod ab una Partium ad suæ actionis, vel respectivæ exceptionis, aut defensionis, sufficientem probationem præstetur.

Inspecto siquidem jure canonico seu ecclesiastico, Tanta erat antiquitus juramenti reverentia, & existimatio, ut de gravibus criminibus imputari, absque alio processu defensivo, cum sola huiusmodi juramenti purgativi, publica ac solemnè præstatione, suæ innocentie sufficientem inducerent probationem, atque absolutionem, omnique maculæ ablationem reportarent; Ut etiam in magnis Prælatibus, iisdemque Summis Pontificibus, ita à gravibus imputationibus apud Imperatores, aliosque Principes per exculpantibus, sacra, vel ecclesiasticæ paginæ docent, *tit. Decretal. de purgatione Canonico.*

Ex rationibus autem supra recensitis, Hodie ista defensionis, vel exculpationis species, in omnimodam desuetudinem abiisse videtur; quoniam Criminalistarum stylus est, quoties ex defectu concludentis probationis, vel ex aliqua ejus enervatione, quæ resultet à probationibus Partis, ita res in ambiguo posita sit, ut criminis probatio sufficiens non reputetur ad condemnationem, minusque ad tormenta, ad quæ non omnino certi criminis purgatio hodie redacta videtur, neque è converso sufficientis adfit probatio innocentie, cuius ratione, plenæ, ac liberæ sententiæ absolutoria locus fiat, eadem ex hætenus deductis, vel cum clausulâ *novis non supervenientibus iudicis* pro diverso stylo vel praxi concedi soleat.

In civilibus autem istud juramentum litis decisorium, quod etiam pro diversis loquendi moribus, partiti appellatur, quod scilicet actore sufficienter non probante id, quod à reo sibi deberi supponat, illi offerat, ut juret se non debere, eoque jurare non recusante, sibi juramentum suæ actionis, vel petitionis ad sufficientem probationem referatur; Et è converso id actori, vel creditori habenti jam certam probationem crediti, offerat debitor, qui solutionem alleget, ita faciendo partitum, dicendo, Aut jura. Aut juro ego, *Menoch. de arbitr. casu 189. Ciriac. contr. 37. Salust. in prax. lib. 2. cap. 39. Risdolphin. par. 1. cap. 10. & numer. 117. Caval. decis. 82. & 103.*

Adhuc tamen modernis temporibus, huius juramenti, fortè nulla, vel nimium rara est praxis, præsertim in rebus gravis momenti, adeo ut pro mæ diuturnæ forentis vitæ cursu, in illis qualificatis Tribunalibus, in quibus pro Curie stylo, solum Advocati (qui re tales dici mereantur) versari solent, nunquam viderim causam per hanc viam decidi; Nimum enim circumspèctè in hoc procedendum est, ad duo reflectendo, Primò scilicet, an ex parte præponentis hoc partitum, deducantur adminicula, veritatem per cum assertam verifimiliter suadentia, vel ejus sufficientem, ac probabilem fumum indu-

centia, cum sine his hæc propositio admitti non debeat; & secundo reflectendo ad qualitatem personæ petentis, vel eius à quo petitur, ne aliàs fraudibus aditus aperiatur, quia nempe ille versutus, qui à viro timido pecunias vel bona, aut liberationem debiti extorqueri velit, illum provocet ad jurandum cum aliqua extrajudiciali comminatione quarele criminalis de perjurio; Sive quod etiam sine expressâ comminatione, qualitas provocantis id time-re faciat, ideoque provocatus recuset, atque locus fiat eius affectato juramento, ad industriam præstando, cum similibus, pro facti qualitate; Ideoque merito in usu non est, nisi forte in aliquibus causis inferioribus, quæ (ex. gr.) in Curia, coram Locumtenente civili Gubernatoris, vel coram simili iudice inferiori peragi solent, *infra in relatione Curie agendo de Tribunali Gubernatoris Urbis discurs. 36.*

Atque huius iuramenti purgatorii species, in usu quandoque esse solet, ut præstetur, ad quamdam juris simplicem præsumptionem tollendam; Ut putata est illud iuramentum, quod præstetur à tertio, quod rem non habeat, neque dolo possidere deserit, *tit. de Regal. disc. 129. & tit. de credito disc. 22.* Sive ab hærede, quod non habeat aliquas scripturas defuncti, quarum existentia penes ipsum ex iuris præsumptione deducatur, *Gregor. & add. decis. 199. Ortbob. decis. 43. decis. 70. par. 10. rec. cum similibus.*

Pariter pro mea praxi (quæ ut præmissum est in Advocatis, ut plurimum in causis gravibus tantum esse solet) Rarus in Curia est usus alterius speciei iuramenti suppletorii, quod scilicet detur in supplementum plenæ probationis, actionis, vel exceptionis, quæ semiplenè probata sit; Vel quia ob multas limitationes, quas ista regula patitur, raro ad praxim sit deducibilis; Vel quia ob rationes supra infinuatas, mutationis morum, ac temporum, nimiaque facilitatis iurandi, Tribunalia merito hanc speciem probationis parvi pendeant, quandoque verò admittant, facti qualitate, ita exigente, ideoque id certam non habet regulam, sed prudenti Judicis arbitrio est remissum, *Caval. dicta decis. 82. & 103. Et è contrâ Mantio. decis. 6. & 25. & 58.* Potissimè quia ob parum commendabilem usum adhibendi iuramentum in quolibet contractu, etiam locationis domus, vel in aliis rebus manualibus, vix dari poterit vir, quantumvis probus, & qualificatus, qui de perituri reatu convinci non valeat, eo quia proconfucta inadvertentia, vel ex alio accedenti, punctualiter, ac præcisè, non servaverit omnia, quæ in contractibus aliisque conventionibus promiserit, unde propterea intret limitatio, quæ præ cæteris à DD. datur contra perjurum, ut ad huius juramenti præstationem admitti non debeat, *dicta decis. 70. par. 10. rec.*

Facilius verò istud iuramentum in sensu DD. intrat, quando probatio non percutiat substantiam, sed accidentia; Puta quia accedente probatione, quod bona data sint, vel respectivè subtracta, incerta remaneat quantitas, vel qualitas, quæ minorem, ac imperfectam probationem exigit, quoties substantia, perfecte probata sit, cum admittatur probatio accidentium etiam per iuramentum, *supra disc. 22. tit. de cred. disc. 80. 128. & 148.* Verum pariter non multum frequenter hoc praticari vidi.

Frequens autem iuramenti praxis in Curia (adhuc tamen pro meo sensu parum commendabilis) est illa quæ præstatur per creditores immisso in salviano, super notula per eos exhiberi solita, circa tractus

fructus ex pignore pratorio perceptos, ut infra in huius iudicii particulari sede advertitur, *infra in disc. in quo agitur de iudicio possessorio adipiscendo, ubi de salviano.*

Theoricè sive in abstracto, per ora vulgi Causidicorum, magis volitat iuramentum in litem, quod de iure in plerisque casibus, & præsertim contra tutores, & curatores, aliosque legales administratores, sive alios, quibus eadem congruat ratio deferri solet ipsi Parti interessatæ; Verum pariter nimium raro ad praxim iste casus deducitur, ut scilicet hoc iuramentum, Actoris petitionem vel intentionem fundet, ob tot requisita, quæ desiderantur, Primo nempe ut concurrat impossibilitas vel difficultas probationis, ex dolo, vel facto culposo alterius, quod in tutore non conficiente inventarium, neque librum, quandoque verificatur, sed in aliis est difficile; Secundò ut competat personæ verisimiliter informata, de eo, super quo iuramentum præstet, vel præstare offerat, ideoque denegatur hæredi; Tertio ut præstetur contra ipsum principalem culposum ac informatum, ideoque è converso non datur contra hæredem.

Et quartò [ultra alias limitationes collectas per eos, qui huius materiæ formalem tractationem agere professi sunt] ut non concedatur facultas iurandi ad libitum, sed præcedat Iudicis taxa, quam excedere non valeat, istaque taxa fieri non solet, nec debet, nisi prævia informatione, vel saltem efficacibus accedentibus argumentis, ex quibus summa taxata reddatur verisimilis, firmando scilicet statum patrimonii administrati, saltem per modum informationis, vel instructionis, ad effectum exinde desumendi, quid, & quantum penes illum remanere valeat; Unde propterea operatio istius iuramenti exigua de facto remanet, nisi aliæ iustificaciones accedant, licet subiecta materia exigat aliquam maiorem facilitatem cõtra eos, contra quos illi locum esse lex disponit, illud autem non contra quemlibet aliena bona administrantem datur, sed solum contra illos legales administratores, quorum fidei lex aliquid ex necessitate commisit, quia nempe non posset principalis per se ipsum administrare, *de hoc iuramento in litem eiusque requisitis, & quibus deservatur, vel contra quos præstetur lib. 7. tit. de tutor. & administrator. disc. 8. & 9.*

Alia species iuramenti est illud, quod confirmativum, seu approbativum actus dicitur, Istudque est magis usu frequens, adeo ut in abusum deveniret ut supra, quod nempe ferè in omnibus contractibus, vel conventionibus præstetur, quasi de stylo, atque per speciem clausulæ apponi solitæ, ac etiam in actibus judicialibus præstetur per principales in exhibitione positionum, vel respectivè in responsione ad eas, aut in notulis, quæ (ut supra) dantur per creditores admissos in salviano; Sive respectu tertii, in iuramento, quod præstandum est per testes, vel per peritos, eum similibus.

Super hac autem iuramenti specie, (quæ tamen hanc iudiciorum, vel probationum materiam non percutit,) ubi scilicet agatur de extrajudiciali præstito in conventionibus, pro earum majori firmitate, & observantia, frequentiores in foro audiuntur quæstiones, stante illa iuramenti operatione, ut prohibitiones & defectus resultantes à jure positivo communi vel municipali suppleat, vel tollat, ex juris canonici præcepto, quod illud servari debeat, quoties non sit contra bonos mores naturales, adeo ut absque interitu æternæ salutis servari valeat, sive contra bonum publicum principaliter; An scilicet & quando aliqua ex his limitationibus verificari

dicitur; Sive circa potestatem legis laicalis, quæ eius fidem vel operationem adimat; Aut circa eius existentiam, quando virtualiter, & implicite adfit, ut (ex. gr.) est illud contentum sub formula obligationis cameralis, verum hæc & similia, potius ad contractuum, quam iudiciorum materiam pertinent, *ut. de dote disc. 143. & tit. de alien. & contract. prohib. sapius. & alibi.* Eatenus autem sub hac judiciali sede cadunt, quatenus contraventio iuramenti producat reatum perjurii, qui repellat à limine iudicii, ut supra de hac perjurii exceptione agitur, *supra disc. 20.* Vel quod ipsum iuramentum pro conventionis observantia, vel executione, aliquod præstet creditori privilegium, vel inducat rigorem contra debitorem, ut infra advertitur agendo, de iudiciis exequutivis, præsertim de illo Ritum M. C. V. Neapolis, *infra in eo disc. in quo agitur de executione obligationis cameralis, vel similis obligationis.*

Magis ad hanc materiam judicialem pertinet alia iuramenti species, quæ calumniæ dicitur, illudque præsertim in usu est in Regno Neapolitano, ubi, ac etiam in Curia, consuetum est Procuratorum formularium, in generalibus protestationibus, quæ litis initio fieri solent, opponere de huius iuramenti præstatione, adhuc tamen, ex rationibus supra initio insinuat, iste usus parum commendabilis videtur, atque pro meo sensu aboleri deberet, cum transierit in meram cerimoniam, seu formalitatem, neque forte datur casus, ut illius præstatio, terreat, vel avertat à capite litis prosecutione, quæ propterea ad aliud non servit nisi ad dandam occasionem peierandi, ac illaqueandi animas, *de hoc iuramento calumniæ super præmissis Gregor. & add. decis. 157. & 209. decis. 254. post Zacch. de obl. cam. Cels. decis. 92.*

Super istius autem iuramenti defectu, quæstiones cadere solent, an exinde iudicii seu actorum nullitas resultet, atque ubi de illo expresse oppositum sit, aliqui credunt nullitatem resultare; Verum pro meo iudicio, est idem indiscretus rigor leguleius, qui calumniis potius aditum, seu fomentum præstat, dum (ut præmissum est) iuramenti præstatio redacta est ad meram formalitatem, neque unquam praxis docet illam operationem vel proficuum effectum, ad quem est introductum; Unde meritò in plerisque tribunalibus & locis, quamvis pro consueto formulario de illo obiciatur, recensit ab aula, atque præsertim in Rota, quando constat de bono iure, illud negligi solet *ibidem proxime supra præsertim Cels. decis. 92.*

Sub ultima demum superius distincta specie iuramenti, quod fidei seu assecurationis dicitur, cadere videntur omnes illæ species, præter expressas, quas in iure vel in usu habemus, ut putà, est iuramentum fidelitatis, quod vassalli, dominis præstant, vel subditi superiori, aut illud pacis vel fœderis, tam inter Principes, quam inter privatos, sive illud, quod sub nomine iuratoriæ cautionis in iure exprimitur, quoa pro casuum, ac personarum qualitate, vicem fideiussoriæ quandoque habere solet, aut illud quod per officiales, ac alios alicui muneris præpositos præstandum est in muneris susceptione super illius recta administratione, ut in omnibus ditionibus praxis docet in iis, qui Magistratus etiam maiores gerant, atque in Curia praxis docet in ipsomet Papa & Cardinalibus, & habetur præsertim in examinitoribus Synodalibus, cum similibus, de quibus in suis sedibus sparsim.

Ac etiam à fisci Administratoribus, vel Appaltatoribus exigii solet iuramentum in redditione rationum

20 tionum, vel in exhibitione computorum, ad effectum eos coercendi cum gravibus pœnis, quando computa minus fideliter dentur, ut in sua materia advertitur, *tit. de Regal. disc. 119.*

21 Alia verò, quæ hanc iuramenti materiam concernunt, an scilicet suppleat duos defectus; Sive quam operationem habeat illud implicitum, quod inest obligationi camerali, aut an contineri dicatur in illis verbis, quod promissio habeat vim iuramenti, seu actus iurati; Seu an & quomodo transeat ad heredes, & similia; Contractuum, & obligationum, vel crediti, seu alienationum materiam potius concernunt, quam istam iudicalem, ideoque in suis contractuum, & alienationum, vel crediti sedibus cadunt.

De instrumentis, & aliis publicis documentis, eorumque fide, circa substantiam, id est falsitatis, vel respectivè sinceritatis, & veritatis qualitatem.

S V M M A R I U M.

- 1 Instrumentum publicum facit probationem probantem.
- 2 Quod modis instrumentum esse soleat falsum, vel alteratum.
- 3 Quid possit Notarius addere in instrumento, vel prothocollo, quod non sit in matrice.
- 4 An requiratur certioratio partium super vi & operatio clausularum cum distinctione inter substantialia, & accidentalia.
- 5 Quando etiam in accidentalibus debeat fieri certioratio, vel fieri non possit additio.
- 6 Ad quid attendatur, an dicta additio sit dolosa necne.
- 7 De casu falsitatis sine culpa Notarii, nec testium.
- 8 De suppositione personæ contrahentis.
- 9 De alia suppositione personæ testatoris.
- 10 De falsitate commissa à tertio per imitationem manus Notarii.
- 11 De alia falsitate circa assertionem contrahentis, qui asserat se patrem familias, vel maiorem, cum non sit talis.
- 12 De suppositione scripturarum in archivis, vel publicis locis.
- 13 In dubio presumptio adest veritati, & resistit falsitati.
- 14 An, & quando sola suspicio falsitatis habeatur pro falsitate.
- 15 De eodem, & declaratur.
- 16 quando sit vitium intrinsecum, vel extrinsecum.
- 17 De apostillis, vel super additionibus, & an requiratur subscriptio Notarii.
- 18 Quomodo probetur falsitas.
- 19 Quomodo differendum sit doctrinis in hac materia.
- 20 Verisimile, vel inverisimile in hoc nimium attenditur.
- 21 Quando non reperitur matrix, vel prothocollo.
- 22 De diversitate instrumenti à prothocollo, vel matrice, quia instrumentum contineat ea, quæ non sint in matrice.

- 23 An debeat constare, quod clausula adiecta sint de voluntate partium.
- 24 De casu in quo non liceat Notario addere, neque accidantalia.
- 25 De eodem, & quomodo verborum, vel clausularum amplitudini deferri debeat, dantur exempla.
- 26 De eodem circa clausulas opponi solitas in testamentis.
- 27 De discrepantia inter instrumentum, & matricem circa substantialia.
- 28 Quid si super eodem actu Notarius det duo publica instrumenta inter se diversa.
- 29 Quid isto casu sit faciendum, & quomodo deferri debeat matrici.
- 30 Nimia cautela sunt suspecte.
- 31 De opinione quod neutri deferatur, quomodo intelligi debeat.
- 32 De qualitatibus quas debet habere iudex, & quomodo in hoc se gerere debeat.
- 33 De differentia inter forenses, & scholasticos.
- 34 Quod potius instrumento publico, quam copie deferri debeat, sed declaratur.
- 35 De opinione quod inter instrumenta, debeat deferri magis extenso, vel magis pingui.
- 36 De eodem, & quando id procedat.
- 37 Quomodo in hoc sit procedendum in iudicando.
- 38 Quid si matrix reperitur cancellata, vel cum aliqua adnotatione præiudiciali, per Notarium viventem.
- 39 Quid notario defuncto.
- 40 De discrepantia inter Notarium, & testes instrumentarios, vel testamentarios.
- 41 De aliis generalitatibus in hac materia.
- 42 Ad quos recurrendum sit.
- 43 De discrepantia inter instrumentum, vel capitula, seu aliam scripturam partium, cui potius deferendum sit, &c.
- 44 Condemnatio, vel inquisitio Notarii de falso tempore, an præiudicet in instrumento.
- 45 An eiusdem Notarii confessio præiudicet.
- 46 De suspitione ob locum, in quo reperta sit matrix.
- 47 Quid si testis neget interfuisse in instrumento.
- 48 De discrepantia inter annum, & indictionem.
- 49 In concursu coniecturarum, & argumentorum remanet firmum instrumentum &c.

DISC. XXVI.

Ista species probationis per instrumentum publicum, magna in iure reputatur, unde propterea, per ora forensium, quotidiana volitat propositio ab antiquioribus tradita, quod instrumentum facit probationem probatam, & rem claram, ac manifestam, *Gregor. decis. 180. Cavaler. decis. 206. Franch. decis. 276.*

Adhuc tamen, posita eius publicitate, sive (ut nostri dicunt) forma probanti, cum omnibus requisitis, quæ de iure vel de stylo desiderantur, fallacia possibilitas inest, ut instrumentum minus vera contineat, idque pluribus modis sequi solet, ac potest; Primò nempe ex culpa, & machinatione Notarii, & testium, ut contingit in instrumentis verè falsis, quoad substantiam contractus, quia nempe conficiatur à Notario cum testibus instrumentum verum super actu non vero; Secundò cum culpa Notarii, non autem testium, super falsitate non omnimoda, sed in parte, quia nempe in isto actu vero, coram Notario, & testibus, Notarius sive in matrice, sive in prothocollo, vel in publico, veritatem alteret, ac diversimodè actum extendat, circa substantialia, ad quæ eius potestas non extenditur.

Quamvis